

USA – Národný park Hawaii Volcanoes

Havajský národný park vyhlásil Kongres USA 1. 8. 1916 na časti ostrova Hawaii a časti ostrova Maui. V roku 1953 k nemu pričlenili na štvorcovej ploche samostatnú časť Olaa Forest. Po rozčlenení NP na dva národné parky (Hawaii Volcanoes NP a Haleakala NP) v roku 1961, ich v roku 1980 v rámci Programu UNESCO Človek a biosféra (MaB) zase spolu zaradili do Hawaii Islands Biosphere Reserve (99 545 ha).

NP Hawaii Volcanoes zaberá od pobrežia až po vrchol najväčšej sopky sveta – Mauna Loa (Veľký vrch, 4169 m n. m.). Na jej svahoch sa vytvorili učebnicové príklady tvarov sopečného reliéfu. Lávové pokrovy a prúdy striedajú kopy hornitos, skalné steny a trhliny siahajúce do značných hĺbok, najmä v tzv. ríťových zónach. Z množstva vedľajších kráterov vyniká najmä mohutný Kilauea Crater v nadmorskej výške 1 243 m o priemere 3,2 km.

V lávových pokrovoch a prúdoch sa vytvorilo množstvo lávových dutín a tunelov (pseudojaskýň), z ktorých Ainahon Ranch Cave dosahuje hĺbku 352 m a Kazamura Cave dĺžku až 11 713 m (hĺbka 261 m).

V južnej časti NP zahŕňa aj pobrežie Tichého oceána. Pobrežná vegetácia sa výrazne odlišuje od vegetácie na starších lávových pokrovoch a vegetácie vyšších nadmorských výšok. Z 2 200 druhov vyšších rastlín, zaradených do piatich veľkých ekologických zón a 23 vegetačných typov, je 75 až 90 percent endemických. K pôvodným druhom cicavcov patrí len endemický netopier *Lasiurus cinereus semotus*, k pôvodnej avifaune bernikla vlnkovaná, tajfúnik havajský, drozd havajský omoa. Zo 428 druhov chordátov Havajských ostrovov sa 352 považuje za endemity.

Pozostatky osídlenia pôvodnými obyvateľmi sa zachovali najmä pri pobreží, kde sa nachádzajú aj dve najvýznamnejšie archeologické lokality.

Národný park Hawaii Volcanoes je súčasťou SD od roku 1987 (Paríž).

Libya – Lokality skalného umenia Tadrart Acacus

SD v dolinách pohoria Adrar Akakus, do ktorých sa prichádza z Ouedu Tanezzuft, patrí spolu s Tassili N' Ajjer k najväčším ukázkam skalných prehistorických malieb a rytín na svete, ktoré tvorili obyvatelia ešte v neolite obývanej Sahary.

Francúzsky archeológ Henri Lhote rozdelil maľby a rytiny z tohto územia do štyroch období. Medzi najstaršie patria obrazy postáv s veľkými okrúhlymi hlavami a vysokým štylizovaným čelom, datované do rokov 8000 – 4000 pred n. l. Naturalistickejšie diela z druhého pastierskeho obdobia (4000 – 1500 pred n. l.) už zobrazujú sugestívne výjavy z každodenného života obyvateľov Sahary – lovcov a pastierov, o čom svedčia žlté až červené maľby antilop, žiráf, slonov, nosorožcov, pštrosov, krokodílov, hrochov, ale aj koní a dobytky. Tieto diela vykazujú vysokú umeleckú úroveň, ktorá v treťom období (od nástupu kresťanstva) počas vzniku polopúšte až púšte upadla. Štvrté obdobie, datované do 1. stor., už charakterizujú obrazy tiav a pokračuje prvými písomnými prameňmi (tiffinagh) Tuarégov.

Medzi najvýznamnejšie lokality skalného umenia z Adrar Akakus patria Mathandous, Galghien, Tilizgham. Z tisícok skalných malieb a rytín, na asi 300 miestach tvoriacich galérie, možno dedukovať ústup foriem a prejavov života na tomto území dnes nehostinnej saharskej púšte.

Desaťtisícročná galéria v Ouede Al-Hayat určite každé presvedčí, že Sahara bola ešte nedávno „rajskou záhradou“. Paleontologický a archeologický výskum libyjsko-talianskej expedície z roku 1955, vedený Fabriziom Mori a Paolom Graziosi, dosvedčil túto skutočnosť ovplyvnenú zmenou klímy a životného prostredia nálezmi kamenných nástrojov, keramiky a kostí.

Lokality skalného územia Tadrart Acacus sú súčasťou SD od roku 1985 (Paríž).

Cyprus – Paphos

Súčasťou SD z oblasti Paphos sa stali 3 archeologické lokality kultu bohyně krásy Afrodity. Pôvodným strediskom jej kultu bol Palea Paphos, z ktorého sa obyvateľstvo v roku 310 pred n. l. presťahovalo so Nového Paphosu, vzdialeného 16 km.

Pôvodný Palea Paphos pomenovali po dcére Pygmaliona a matky kráľa Kinyra, zakladateľa mesta. Podľa Pausania tu Afroditinu svätyniu založil arkadský kráľ Agapénór z Tegeje, ktorého sem zahnila búrka, ale sú aj iné pramene.

Afroditina svätynia, ktorú spomína aj Homér, pretrvala aj útok Peržanov v r. 499 pred n. l. a zemetrasenia v roku 15 pred n. l. a v roku 323 n. l. Často ju navštevovali aj rímski cisári, až do doby, kým cisár Theodosios nezavrel všetky pohanské svätynie. Jediné vyobrazenie Afroditinho chrámu, v ktorom pafoské ženy slúžili ako kňažky, sa zachovalo na rímskych minciach. Tvorili ho dva komplexy budov. Južný komplex postavili Rimania na pôvodných stavbách z doby bronzovej. Severný komplex vybudovali po zemetraseniach v rokoch 76 – 77 pred n. l. Dnes tu ostali len zvyšky základov, rímskych mozaik a pätky stĺpov. V blízkosti odkryli veľké pohrebisko z 11. – 4. stor. pred n. l., niekoľko vyše 10 m hlbokých studní s nálezmi keramiky a predmetov z bronzu a slonoviny. Osobitnú pozornosť archeológov si zaslúžil fortifikačný systém pôvodného sídla ešte z čias perzsko-gréckych vojen.

Z rímskych pamiatok v Nea Paphos sa zachovali najmä mestské domy – vily Dionýzova, Orfeova, Aiónova a Theseova, nad ktorými stojí 25-radový (dnes 11-radový) Odeion pre 3 000 divákov (z roku 200 n. l.), zvyšky Akropolis, stĺpovitá Agora a Asclepieión. V Nea Paphos sa zachovali aj zvyšky ranokresťanských a stredovekých sakrálnych stavieb, napr. po veľkej sedemlodejovej bazilike s centrálnou loďou (53 x 38 m).

Paphos je súčasťou SD od roku 1980 (Paríž).

Austrália – Źraločia zátoka

SD zaberá 14 459 km² morskej plochy, najmä morskú prírodnú rezerváciu Shark Bay. Zátoku uzatvára polostrov Steep ako pokračovanie až 200-metrového zrubu Zuytdorp Cliffs so Zuytdorp Nature Reserve. Z juhu vystupuje do zátoky polopúštny až púštny vápencový a pieskocový polostrov Peron, pomenovaný po francúzskom prírodovedcovi, ktorý tu pristál v rokoch 1801 a 1803. Do zátoky možno vplávať cez Naturaliste Channel a severnejší Geographe Channel.

Na teplé mierne subtrópy sa viažu porasty mulga s akáciou. Vyskytuje sa tu 620 druhov rastlín. Pod morskou hladinou rastie asi najväčší porast „morskej trávy“ z 12 druhov, najmä *Amphibolis antarctica* (4 000 km²) a rod *Halodule* (500 km²), výrazne okysličujúcich vodu. Slúži ako potrava cca 10 150 jedincom dugonga obyčajného.

K svetovým raritám patrí najmä podmorský park Wooramel Seagrass Bank (1 030 km²). Biodiverzitu ovplyvňuje miestami až dvojnásobne vyššia slanosť morskej vody ako ďalej v Indickom oceáne, čo však nebráni výskytu až 323 druhov rýb, vrátane manty a žralokov, po ktorých anglický cestovateľ William Dampier v roku 1699 zátoku nazval.

Z juhoaustrálskych brehov sa do miestnej zátoky dostáva plutvonožec levovec austrálsky, k ďalším 26 druhom cicavcov patria delfíny, kosatka dravá, menšie veľryby, veľký vráskavec dlhoplutvý. K suchozemským cicavcom patria jazvecovec – bandikut, kengury, na brakickú vodu sa prispôbila kengura krátkochvostá.

Na pobreží hniezdi alebo zimuje vyše 230 druhov vtákov, celkovo tu zistili asi 100 druhov obojživelníkov a plazov, v zátoke zaznamenali 323 druhov rýb, 66 druhov epifytických rias a viacero druhov mäkkýšov. Korálové útesy tvoria životné prostredie pre 80 druhov koralov. Na chránenom území žije asi 750 obyvateľov.

Źraločia zátoka je súčasťou SD od roku 1991 (Kartágo).

Spracoval: RNDr. Jozef Klinda